

İtirilmiş cövhər - Maqsud Məmmədov

açdı və nə təsadüfdür ki, həmin qapını ilk açan Maqsud Məmmədov oldu.

Maqsud sadəcə 1 il oxudu. Sonra həmin qapını bağladı. Çünki artıq dərslərdə çox iştirak etmirdi, siyasətə yönəlmişdi. 1920-ci ildə sovetlər yarandıqdan sonra onlara çox güvəndi və partiya üzvü oldu.

O, 1921-ci ildə Ərzaq Komissarı oldu və ən gənc komissar olaraq tarixə düşdü. 9 ilə yaxın bir vaxtda bu vəzifədə çalışdı. Milləti ərzaq qıtlığından qorudu.

1929-cu ildə onun həyatında ən önəmli bir hadisə baş verdi. O, 1 il qapısından içəri girdiyi Bakı Darülfununun rektoru təyin edildi. Artıq oxuduğu təhsil ocağına özü rəhbərlik edirdi. Çox seviniirdi, az qalırdı uçsun sevincindən. O, artıq Darülfununun əsl universitet etmək üçün çalışacaqdı. Yeni-yeni fakültələr yaradacaqdı və daha çox şagirdi cəlb edəcəkdə. O, yeri gəlsəydi, elə yenidən bu universitetdə oxuyardı. Bu da təsadüf idi ki, onun rektorluğu Darülfununun 10

Maqsud MƏMMƏDOV

illik yubileyinə düşürdü. O, artıq nə edəcəyini bilirdi: 1 sentyabr 1929-cu il əsl təhsil bayramı olacaqdı!

O, bir şeyi də bilirdi, Bakı Darülfünunda ən gənc və ikinci yerli rektor olduğunu... 32 yaşı var idi bu xəbəri eşidəndə.

O, rektorluq stolunda oturmuşdu, lakin hələ də özünü tələbəymiş kimi hiss edirdi. Hələ də tələbə olmaq istəyirdi. Hələ də inanmırdı, elə bilirdi ki, Rəsulzadə bu universitetin təsis olunduğunu təzə deyib. Hamı onun kimi rekord qırmaq istəyirdi. Lakin o, rekord qırmaqdan çox yenidən tələbə olub öyrənmək istəyirdi. Necə deyərlər, öyrənmək, öyrənmək, yenə də öyrənmək!

Gəlmişdi... Artıq 1 sentyabr idi. Yay bitmişdi, təhsil mövsümü başlamışdı, lakin, bu gün elə-belə gün deyildi. 10 il əvvəl məhz bu gün Azərbaycanın ilk ali təhsil ocağı yaradılmışdı. 10 il əvvəl Cümhuriyyətin tələbələri məhz bu universitetin qapısını açmışdı. Nə olsun ki, indi sosialist tələbələri yetişir, əsas odur ki, Cümhuriyyətin nişanəsi hələ də yerindədir. Bu, bayram idi. Maqsudun bayramı! O, tələbəsi olduğu universitetin 10 illik yubileyinin təşkilatçısı idi. Çox həyəcanlanırdı. Qapıdan çölə çıxdı və həmin pillələrlə tribunaya qalxdı və nitqinə belə başladı:

-Salam, mənim tələbə balalarını!

Demək olar ki, aranızda bəzi tələbələr mənə yaşiddir. Çünki, mən özüm də gəncəm. Bu sezonda darülfunun dəyişəcək. Darülfununun adı da dəyişəcək. Artıq Bakı Darülfununun yoxdur, Sergey

Mironoviç Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universiteti vardır! Eşq olsun Universitetimizə!

Bütün tələbələr qışqırdılar:

-Eşq olsun Universitetimizə! Eşq olsun!

-Bu sezonun dəyişiklikləri bitmədi. 1 sentyabrdan, yəni bu gündən 4 sentyabra qədər tam 3 gün 3 gecə şənliklərimiz var. Ona görə də, bu sezonun ilk dərsi 4 sentyabrda başlayacaq. Bildiyiniz kimi, 1927-ci ildə Tağı Şahbazi Simurq tərəfindən hüquq şöbəsi təsis edildi. İndi isə biz hüquq şöbəsini ləğv edirik. Lakin, təəssüflənməyin, əksinə, sevinin. Bu sezondan yeni fakültə - Hüquq fakültəsi yaradılır.

-Urta!Urta!Urta!

-Yolunuz açıq olsun, hüquqşünas balaları!

4 sentyabra qədər şənliklər başladı. Şərq müğənniləri mahnılar oxudular, fakültələr özlərini kiçik teatr etdilər, müəllimlər və əməkdaşlar çıxış etdilər, bir sözlə, "Təhsil bayramı" çox şən keçdi!

Lakin, Maqsud bəy çox məyus oldu. Belə ki, o, rektorluq vəzifəsindən azad olundu, hələ universitet də bağlandı və bir neçə insitutlar yarandı.

Maqsud Məmmədov Azərbaycan SSR-in Maarif Komissarı oldu. Bu illərdə ancaq Azərbaycan Dövlət Universitetinin yenidən qurulması üçün çalışdı. Nəhayət, 1934-cü ildə arzusuna çatdı. Azərbaycan Dövlət Universiteti yenidən quruldu.

1931-ci ildə o, Azərbaycan Kommunist (bolşeviklər) Partiyası Mərkəzi Komitəsinin katibi vəzifəsinə qədər yüksəldi. Lakin, 3 il sonra bu işdən də azad olundu. O biri işlərindən fərqli olaraq, bu işdən azad olunandan sonra daha hər hansısa işə təyin olunmadı. Çünki, haqqında dedilər gedirdi. Mircəfər Bağirov yaratmışdı bu dedilər. Qısqanırdı M. Məmmədovu. Yenə 3 ildən sonra Maqsud Məmmədov həbs edildi. O, bir erməni tərəfindən dindirildi.

-Fətəli xan Xoyski ilə əlaqəniz olub?

-Onu tanıyıram, lakin, onunla heç bir əlaqəm olmayıb.

-Utanmırsınız, yalandan danışsınız, ara, sənəin Xoyskiylə şəklini tapılıb. 1919-cu Universitetin təsis olunduğu il. Hələ orada çıxış da etmişəm.

-Mən orada sadəcə, çıxış etmişəm. Sonradan onunla əlaqəm olmayıb.

-Yalan danışsın, ara. Tiflisə məktublarını aşkarlamışdıq. Orada Xoyski ilə də məktublaşdığını yazırsan.

-Necənci il?

-1920.

-Siz necə şeytan imişsiniz, yoldaş aram? Siz atanızı qısqansanız, ona da şər atarsınız?

-Söhbət atamdan getmir, ara. Söhbət səndən gedir. - dindirən saxta, özünün yazdığı məktubları çıxartdı.

-Bu mənim xəttim deyil, yoldaş aram. Bu, gərək ola ki, sizin xəttinizdir.

-Mən öz xəttimi bilmirəm, ara? Tez ol, yaz.

Maqsud Məmmədov öz adını yazdı. Göründüyü kimi, aramın xətti ilə heç bir oxşarlıq yox idi.

Dindirən erməni aram təzyiq dili ilə ona çox ağır sözlər dedi. Maqsud isə şiddəti yox, dilini işlətdi və həqiqətləri dedi:

-İndi deyirsən ki, Xoyski və Rəsulzadə bu universiteti yaratmaqda səhv ediblər? Mən, yoldaş aram, bu universiteti yenidən yaratmaqda səhv etmişəm? Bu universiteti yenidən yaradıb minlərlə gəncin gələcəyini parlatmaqda səhv etmişəm? İndi bəlkə də, sənəin də oğlun

orada oxuyur. Tağı Şahbazını də tutmusunuz. Bəs o adam ilk yerli rektor olub rektorla tələbələr arasındakı ögey-öskekliliyi aradan qaldırmaqda səhv etdi? Danışın, niyə susmusunuz?

-Sən məni lap hirsələndirdin, ara. Sənəin piyindən sabun bişirmək lazımdır! Əsgərlər, bunu öldürün!

Maqsud Məmmədov repressiya məşinından keçirildi və təhsil yolunda gədən həyatı orada da sona çatdı.

Hələ məqaləmiz bitməyib. Maqsud Məmmədov güllələndən sonra hökmü icra edən mənfur qatil arama dedi:

-Yoldaş aram Sumbatyan, Maqsud Məmmədovu öldürdük, daha nə edək?

Aram dedi:

-Bu adam məni çox hirsələndirdi, az qalırdım yanam-yaxılam. Bilirsinizmi, nə edin? Onun adını universitetin divarındakı rektorlar siyahısından çıxardın! Bütün kitablarını, məktublarını, yazılarını, şəkillərini yandırın! Onun bir şəkili ni də görməyim!

-Bəs İosif Stalinin "Leninizm məsələləri" kitabını nə edək? Redaktoru da, tərcüməçisi də özü olub.

-Lənət olsun, lənət olsun! Ölüb, adama yenə əziyyət verir! Yandırmayın o kitabı, lənət olsun, yandırmayın!

Bəli, əziz oxucu, Maqsud Məmmədovun nəyi vardı, paltarından belə hamısı yandırıldı.

Bilirəm ki, indi soruşursunuz, bəs məqalədəki o tək şəkil necə oldu yandırıldı?

Həmin əsgərlər içərisində bir mərhəmətli azərbaycanlı da var imiş. O, bilirmiş ki, sovetlər əzazildir, lakin, dözülmüş. Məmmədovun hər şeyi yandırdılanda şəkilləri də yandırılmış. Həmin vaxtda əsgər gələcək nəsilə heç olmasa bir şəkil qalsın deyə, gizlicə şəkili cibinə qoyubmuş. Nəticədə, həmin şəkil yanmayıbmış.

1957-ci ildə Maqsud Məmmədovun güllələnməsinin 20 illiyində bəraət kəğızı hazır olur. O vaxt əsgər Məmmədovdan qalan tək şəkli hökumətə təhvil verir. Təkcə, həmin şəkil Məmmədovu tanıdır. Təsəvvür edin, həmin şəkil də yansaydı, Məmmədovun özü tamam yanacaqdı. Hər şey bir yana qalsın, mən onun şəklini fotoalbomda görüb heyrlənməyəcəkdim.

Maqsud Məmmədov mənim atamın və bacımın oxuduğu hüquq fakültəsinin yaradıcısı olub. Buna görə də, onun şəərəfli yolundan daha çox danışmaq istədim.

Əgər belə insanlar və araşdırmaçılar çox olsa, Azərbaycandan çoxlu sirlə həyatlar açığa çıxacaq! Belə qəhrəmanlar çox olacaq, çünki Maqsudu böyüdən Azərbaycan çox Qəhrəmanlar böyüdü!

Sevindik N siboglu
26. 03. 2020